

2010/2011

onroerend
erfgoed

De sporen van de 'grote' oorlog archeologisch onderzocht

Proefsleuvenonderzoek in Bikschote - Zuidschotestraat

Inleiding

In het kader van de geïntegreerde inventaris van het WO I-erfgoed¹ werd ook de archeologische kant van de zaak bekeken. Doel daarvan was uitspraken te kunnen doen over de aanwezigheid van dat erfgoed en de bewaringsgraad ervan. Daarvoor werden van Diksmuide tot Meseu op 18 locaties proefsleuven gegraven en archeologisch onderzocht (fig. 1). De keuze van de locaties werd bepaald na overleg met streek- en terreinkenners en na consultatie van de beschikbare cartografische en luchtfotografische informatie.

Historische, archeologische en andere informatie

De Eerste Slag om Ieper liep op 11 november 1914 vast in een wijde boog om Ieper. Tot 22 april 1915, de start van de Tweede Slag om Ieper, zouden de linies dezelfde blijven. De Duitse frontlinie, aangelegd vanaf 17 december 1914, liep o.a. parallel aan de Zuidschotestraat in Bikschote. De Fransen lagen zo'n kleine 300m meer naar het zuiden.

De Tweede Slag om Ieper, waarbij voor de eerste maal gifgas werd gebruikt, startte o.a. vanuit deze sector. Er werd 3,5 km terreinwinst geboekt; op de oostflank liep dit op tot 4,5 km. Ieper werd evenwel nooit bereikt.

Tijdens het verdere verloop van de oorlog zou deze zone buiten schot blijven, ook bij het Duits lenteoffensief (9 tot 29 april 1918). Op een loopgravenkaart van 30 juni 1917 wordt de plek aangestipt als 'Old Trench'. Andere delen van de linie waren wel in gebruik als achterlinie.

In 2005 was vlakbij al een eerste archeologische opgraving doorgegaan². Omdat het opgravingsvlak te diep was aangelegd en daardoor kennelijk heel wat relevante informatie was verloren gegaan, werd hier dan ook een nieuwe poging ondernomen. De resultaten gaven immers aan dat betekenisvolle sporen mogelijk waren.

Ook geofysisch onderzoek (elektrische weerstandsmeting) ging er in 2003 aan vooraf³. Het resultaat was evenwel ondermaats en dan ook niet richtinggevend voor dit onderzoek.

In de Centrale Archeologische Inventaris is in de buurt -300m ten noorden- een, inmiddels verlaten, site met walgracht gekend (73985). De nieuwe hoeve is zuidelijker heropgebouwd tegenaan de Zuidschotestraat. De opgravingen van 2005 staan erin als 150450 en 150451. Ook dit onderzoek is onder 159617 al opgenomen.

Ligging

De onderzoekslocatie ligt net ten zuiden van en parallel aan de Zuidschotestraat. Deze straat maakt de verbinding tussen het dorp Bikschote (ten oosten) en Steenstrate, een naam als een klok in de oorlogsgeschiedenis. Het gehucht zou later door het Belgisch leger overgenomen worden van de Fransen.

Het terrein (Langemark-Poelkapelle, 2^e Afd., Sie B, 250) wordt bodemkundig getypeerd als vochtige zandleem en loopt naar het zuidoosten toe geleidelijk op.

Veldwerk

Het veldwerk kreeg zijn beslag van 8 tot en met 10 oktober 2010 (2010/299)⁴.

¹ Verboven H. (red) 2012: *Syntheserapport over de aanpak, methodiek, resultaten en aanbevelingen van het WO I erfgoed onderzoek*, Brussel

² In het kader van het A19 project werd hier samengewerkt tussen het No Man's Land Team en het IAP. Intern ongepubliceerd rapport, dat in de A19 publicatie (in de maak) zal geïntegreerd worden.

³ Martin Brown, Environmental Adviser (Archaeology), Environmental Support Team, Ministry of Defence, toen nog East Sussex County Council (UK)

De luchtfotografische informatie⁵ liet toe een sleuf te leggen over de Duitse frontlinie en een latere verbindingloopgraaf, die er haaks op aansloot.

De sporen waren leesbaar vanaf 35 à 40 cm.

Enkel de onderkant van de structuren bleef bewaard. Ze zijn desalniettemin duidelijk in hun eenvoud. De vulling van de sporen bestaat uit humeuze bruin(oranje)-grijze kleiige leem met veel roest.

De frontlinieloopgraaf werd over een lengte van 4,5m aangesneden. Aan de frontzijde valt een aanbouw op

De loopgraaf evolueert van een geïmproviseerde greppel met enkele planken op de bodem naar een "verzorgd" aangelegde constructie.

Structureel bestaat die loopgraaf zelf uit een opeenvolging (interval: 0,85 tot 1,25m) van houten U-vormige profielen, waarop kruislings planken waren gelegd. De hoeken van de liggers waren met ijzer verstevigd. Onderaan is de loopgraaf 1m breed. De diepte bedraagt 1 tot 1,2m.

Er was ook een aanzet van verticale palen en vlechtwerk te zien, die samen met de profielen de wand moest beschoeien. De structuur is verschillende malen hersteld, dan wel verbeterd.

De aanbouw, die 1,5m diep en minstens 2m breed is, wordt o.a. gemarkeerd door een hoekpaal. Op een raster zijn lange planken gelegd, evenwijdig met de loopgraaf.

Aan de frontzijde is de structuur ingekapseld en verstevigd met zandzakken. Het aangetroffen asfaltpapier diende vermoedelijk om de zaak droog te houden.

In de aanbouw zijn o.a. heel veel kogels gevonden -tientallen volle clips-, wat op een opslagplaats wijst of misschien op de aanwezigheid van een machinegeweer.

De haakse loopgraaf is 1,2m diep en 0,6 à 0,8 m breed, eenvoudig uitgegraven en niet verstevigd. De vondst van eindjes telefoondraad suggereert een functie als verbindingloopgraaf. Er zat ook prikkeldraad in de vulling.

Het vondstenmateriaal is zeer divers.

Heel wat kogels en granaten van andere nationaliteiten. Beschieting door Fransen en Britten was nu eenmaal hun lot.

Een loopgravenschopje, een draadschaar, een bijl, ... waren dienstig bij de uitbouw van de stelling.

Fragmenten van sokken, van flessen en glazen, een potlood, ... zijn te linken aan het verblijf in de loopgraaf.

Een jachthoorn was waarschijnlijk een persoonlijk, gekoesterd bezit. Men kan er zich van alles bij voorstellen!

Bespreking

In tegenstelling tot de verwachtingen heeft ook de eerste fase van de oorlog significante sporen nagelaten. Men heeft zich duidelijk de moeite getroost om op het einde van 1914 en in het begin van

⁴ Rod Scott en Bev Bailey werkten volop mee en offerden er hun weekend aan op. Luc Duplacie, eigenaar van het terrein, verleende hiervoor zijn toestemming. Waarvoor dank.

⁵ Met dank aan B. Stichelbaut, UGent

1915 substantiële linies uit te bouwen. De eerder ondiepe aanleg van de structuren geeft aan dat de stellingen deels ook bovengronds zijn opgebouwd.

Er is gebruikt gemaakt van zowel lokaal bijeen gezocht als intentioneel aangevoerd materiaal . Planken, balken, maar ook stro, baksteen en dakpannen⁶ (om als verharding te fungeren) waren afkomstig van in de buurt vernielde gebouwen. Het asfaltpapier en de met ijzer verstevigde profielen zijn vermoedelijk militair materieel en dus aangevoerd.

De bedoeling was kennelijk niet om een permanente linie uit te bouwen. Het was eerder een poging om de levensomstandigheden te verbeteren en aanvaardbaar te maken.

Door de resultaten van de opgravingen krijgt ook het geofysisch onderzoek betekenis en kleur. Het meest geleidend materiaal (rood) werd duidelijk gedetecteerd ter hoogte van en net naast de loopgraaf.

Marc Dewilde & Franky Wyffels

⁶ Dit was vooral opgevallen bij het onderzoek in 2005.

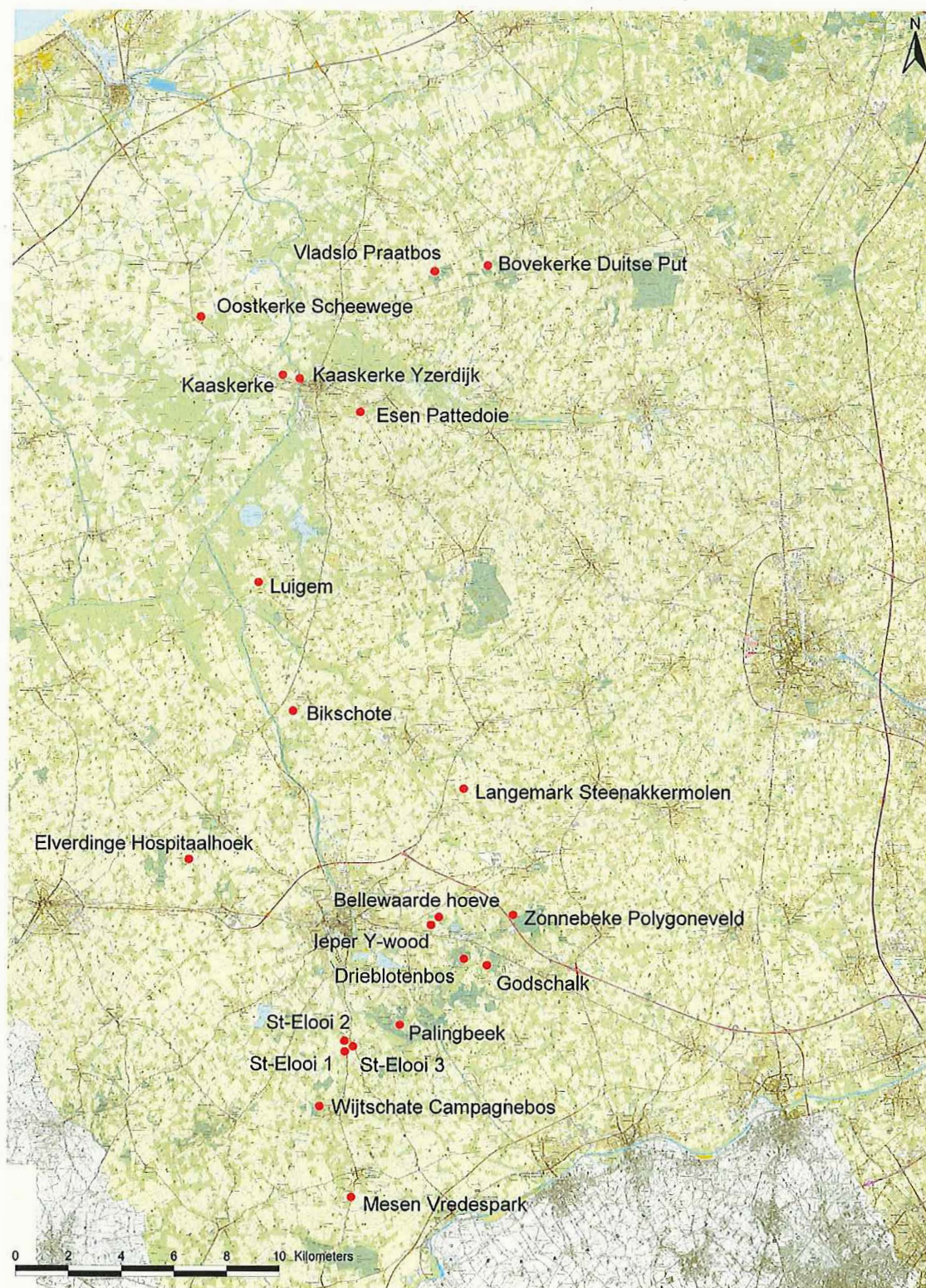

Fig. 1 Verspreidingskaart van de geproefde locaties (1/266667)

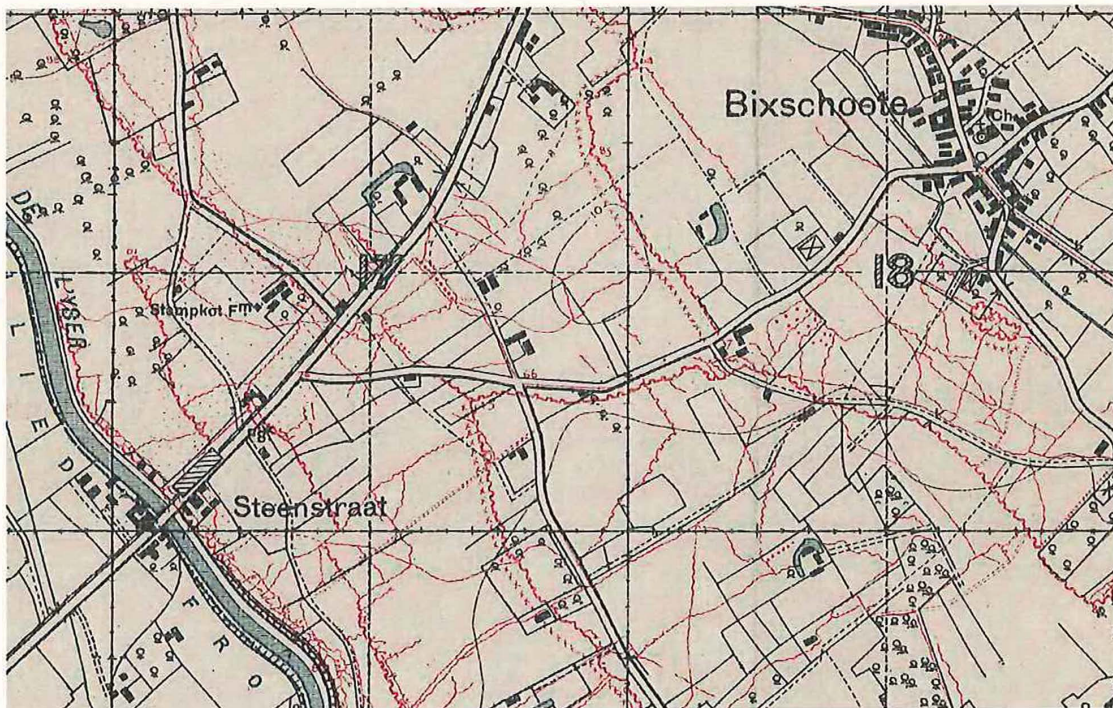

Fig. 2 Uittreksel uit een loopgravenkaart

Fig. 3 Situering van de ingreep op de topografische kaart (1/)

Fig. 4 De inplanting van de proefsleuf op de georeferenceerde luchtfotografische sporen (1/)

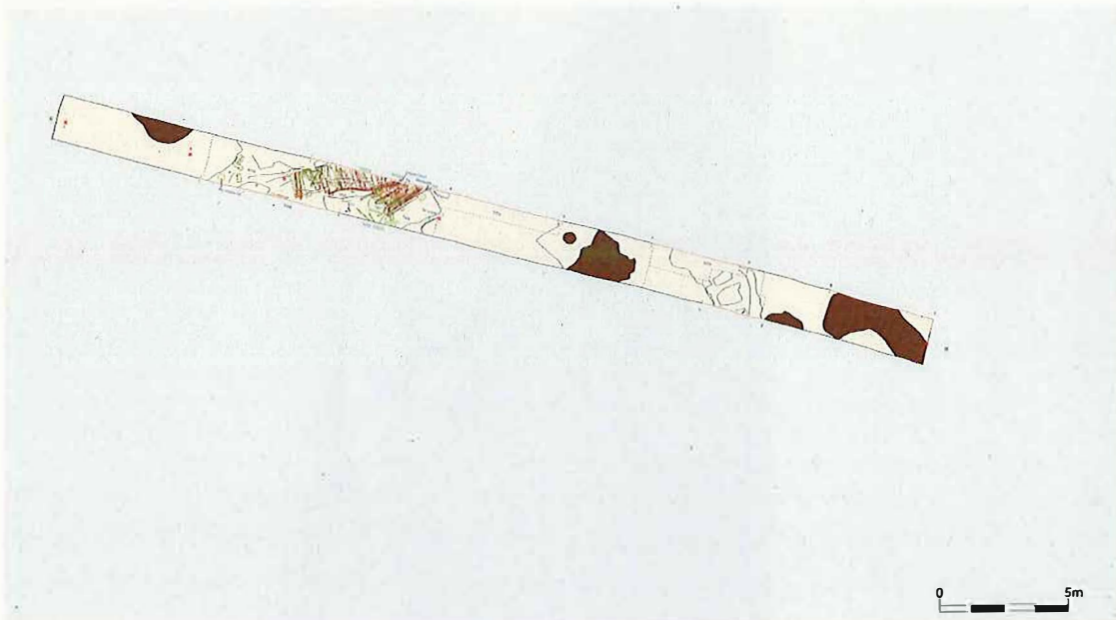

Fig. 5 Sporenplan (1/)

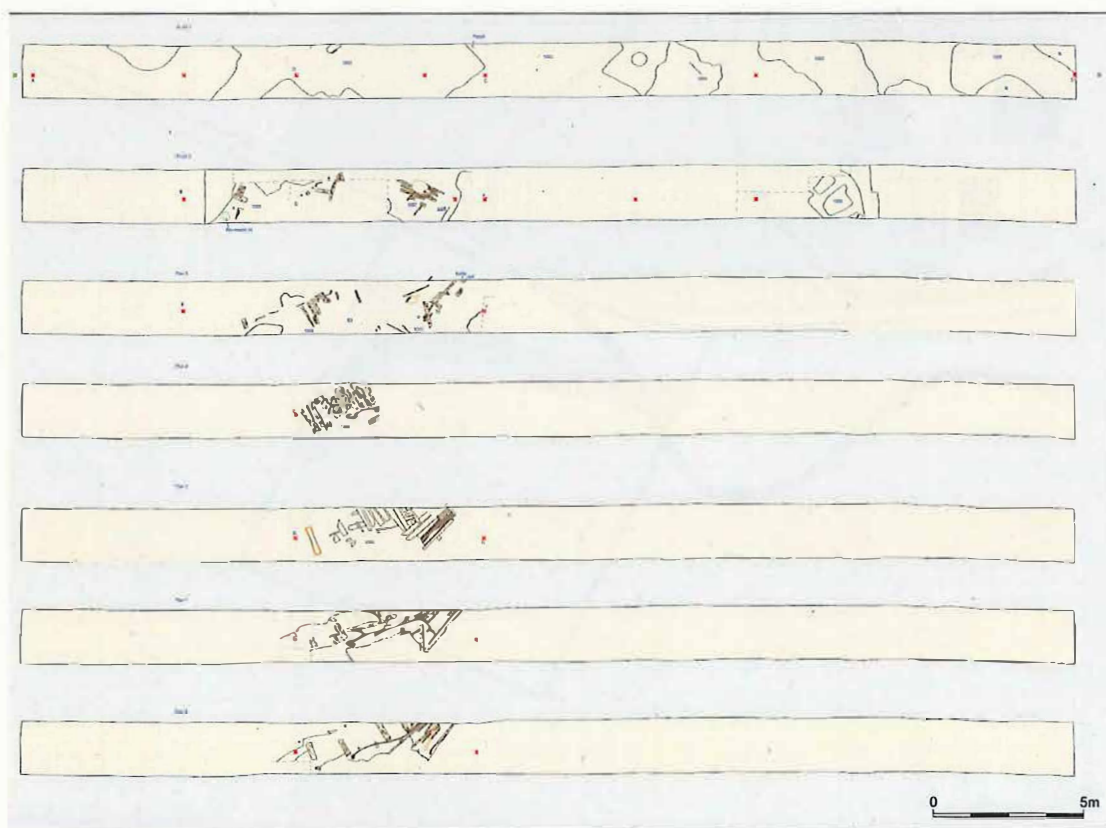

Fig. 6 Opeenvolgende grondplannen van de loopgraaf en aanbouw (1/)

Fig. 7 Zicht op de proefsleuf vanuit het oosten

Fig. 8 Zicht op de proefsleuf vanuit het westen

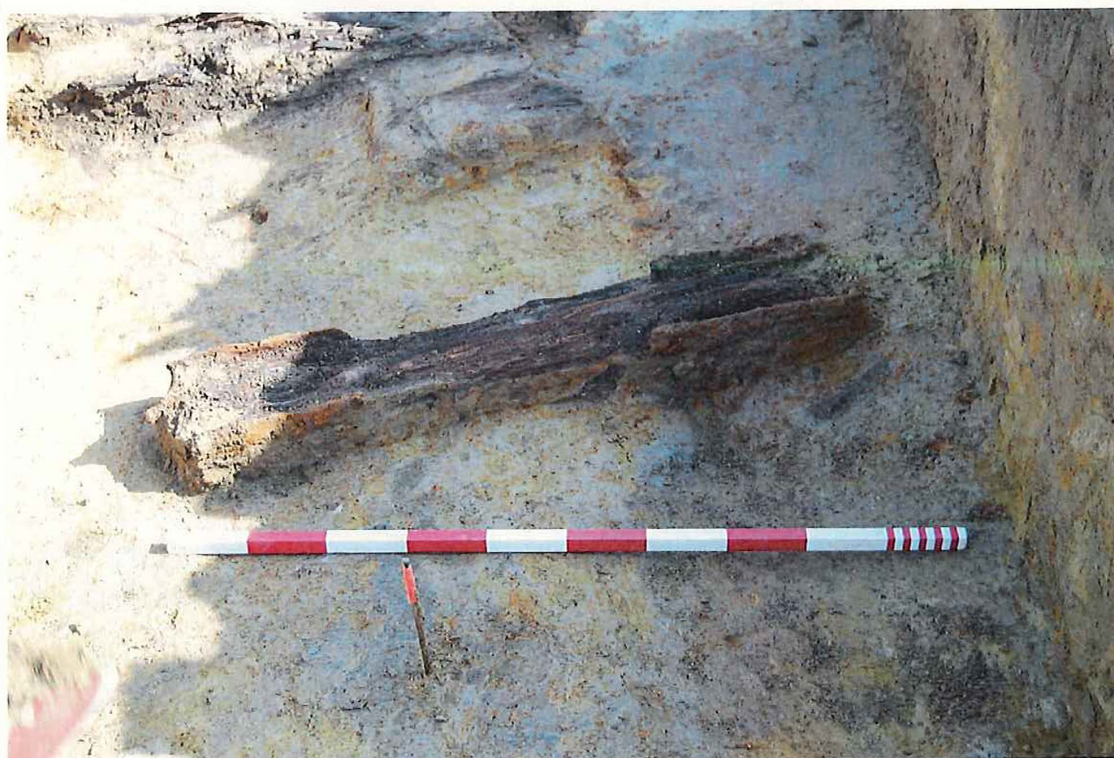

Fig. 9 Met ijzer versterkte ligger van een U-profiel

Fig. 10 Een selectie van de vondsten

1. Buisjes met één opengewerkt uiteinde. Ringetje, prop en draadje – koper en vilt – D
2. Drinkglasje – (blank) glas - ?
3. Fragment van een sok (?) – wol – D
Vastgeroeste patroonclips, stro – D
4. Deksel eetgamel – aluminium – D
5. Buisje met koordje erdoorheen – koper – D Om de geweerloop te reinigen.
6. Ontsteker – GB Obusfragment
7. Ontsteker – GB Obusfragment
8. Bijl – ijzer – D
9. Potlood – aniline – D
10. Geweerkogels – F Lebel Gefabriceerd in 1909.
11. Jachthoorn – koper – D
12. Fragmenten van schouderriemen – leder – D
13. Fles – (blank) glas - ?
14. Gesphaak van een rugzak. Model 07/13 of model M15 – koper – D
15. Bevestigingssoog kinriem helm – messing – D
16. Draadschaar – ijzer - D

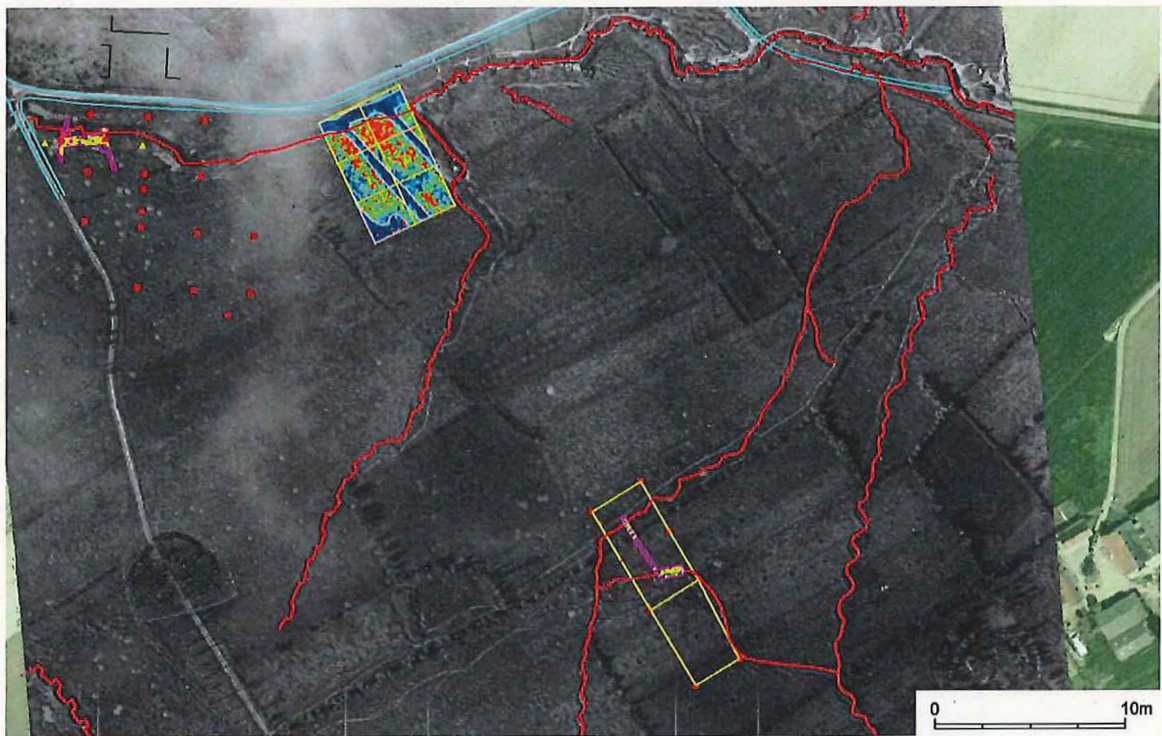

Fig. 11 De resultaten van vroeger archeologisch en van het geofysisch onderzoek geprojecteerd op een luchtfoto ()